

Baltagul de Mihail Sadoveanu

M. Sadoveanu ne-a ales o operă vastă cu o tematică diversă: viața celor mulți și necăjiți. Apărut în 1930, romanul *Baltagul* redă monografia satului moldovenesc la începutul secolului XX. Acest roman preia nucleul epic al baladei Miorița, pe care-l transformă într-o narațiune densă, cu 16 capitole, având în centrul ei tema căutării și a cunoașterii adevărului.

I

Romanul debutează cu o povestire parabolică. Acțiunea e localizată în Moldova, M-ții Tacăului, satul Măgura; în care locuieșta Vitoria Lipan. Nechifor Lipan, soțul Vitoriei, plecase, toamna, la Dorna să cumpere niște oi și nu revenise la timp. Fiul său, Gheorghiuță, era plecat cu turmele la apa Jijiei, iar acasă rămăseseră Vitoria și Minodora, fiica acesteia, care avea o relație de dragoste cu fiul dascălului din sat. În somn femeia are un semn rău despre soarta soțului: îl vede "călare, cu spatele întors către ea, trcând spre asfințit o revărsare de ape".

II

Se produce un alt semn: cocoșul cântă pe prispa casei întors înapoară, un semn de plecare, spuse Vitoria. Mama își anunță fiica de intenția de a o căsători cu "un român așezat cu casă nouă și cu oi în munte".

III

Vitoria se adresează părintelui Daniil pentru sfat, iar preotul o îndeamnă să aștepte, căci el crede că soțul ei întârzie dintr-o pricină oarecare. La aceasta, femeia spune că Nechifor "poate zăbovi o zi ori două, cu lăutari și cu petrecere, ca un bărbat ce se află; însă după aceea vine la salașul lui".

IV

Soția încearcă să afle ceva despre cel dispărut cu ajutorul babei Maranda, vrăjitoarea satului. Bătrâna îi ghicește în cărți: "una cu ochi verzi și cu sprâncene îmbinate" îl reține lângă ea pe bărbat, dar Vitoria nu prea crede.

V

Vitoria nu ascultă vorbele răutăcioase ale bătrânelor din sat, și este hotărâtă să-l caute pe dispărut oriunde ar fi el. Ea își plănuiește cu de-amănuntul plecarea, își pregătește sufletul, ținând post și rugându-se. De asemenea își pregătește casa și își gândește drumul pe care îl va urma.

După bobotează primul drum îl face la mănăstirea Bistrița pentru ca Sf. Ana să-i lumineze mintea și să-i arate calea pe care s-o urmeze. Arhimandritul o părăsuește să meargă la Piatra și să se adreseze stăpânirii pământești. "Sfânta Ana are să puie cuvânt la scaunul Împărăției cele mari.(...) Du-te la polițai și la prefect și spune-le întâmplarea, ca să facă cercetări."

VI

Vitoria și Gheorghiuță au plecat de dimineață la Piatra unde au oprit la un han pe care îl cunoșteau; acolo au întrebat de prefect. Munteanca i-a povestit prefectului că soțul ei plecase să cumpere niște oi de la Dorna și nu s-a mai întors deși trecuseră șaptezeci și trei de zile. Prefectul o asigură că o să cerceteze și că trebuie să scrie o plângere (o jalbă).

Acasă femeia se rugă de părintele Daniil să-i facă jalba, iar în jalbă îl rugă să scrie de toate necazurile ei. Ea plănuise să plece la Dorna ca fiul ei, pe Minodora să o ducă la mănăstirea Varaticului unde e o soră de-a mamei călugăriță, iar casa o va lăsa pe mâna părintelui Daniil.

La 27 februarie o duse pe fată la mănăstire iar pe drum îi spuse:

“- Fată, a vorbit ea fără supărare; tu să nu fii proastă și să nu te bocești pe tine. Astăzi e o sfântă luni și începem împlinirea hotărârii.”

VII

În 9 martie într-o zi de iarnă cu soare părintele Daniil a făcut o slujbă importantă. Vitoria și Gheorghită au dus la biserică multe daruri.

După ce munteanca ajunsese acasă nici nu apucă să-i dea de mâncare băiatului căci deja la poartă erau preotul Milieș, domnul Iordan, negustorul și mușterul lui Nechișor, domnul David. Deoarece stateau mai prost cu banii; Lipanii, au trebuit să vânda niște marfă; cel care o cumpăra era negustorul. În acea seară dădu-se o dihanie la vite dar d-l Mitrea rezolvă problema. În dimineața următoare pregătirea cai și baltagul făcut de fierarul satului și blagoslovit de preot. “Gheorghită purtă aninat în lanț,(...),baltagul. Vitoria potrivise și legase pușca cea scurtă dinapoia tarniței.”

VIII

Gheorghită, Vitoria și negustorul David plănuiau drumul până Vatra Dornei.

În drumul lor făcură un popas pe malul Bistriței lângă o topliță; de acolo au pornit de-a lungul Bistriței până ce i-a prins noaptea lângă un han la Donea. Acolo munteanca se prefăce că-l caută pe Lipan pentru niște bani și află că acesta nu a mai fost văzut pe acolo din toamnă.

Cei trei au pornit iar la drumeție, următorul popas fiind casa lui David la Călugăreni lângă Piatra Teiului. În acea seară Vitoria a început să depene amintiri cu Lipan. În dimineața următoare merseră până la Farcașa unde se opriră din nou. “Vitoria îl judeca pe Lipan. Avea ea să-i spuie multe;(...)și I le spunea din lăuntru, cu bănuiele și suferințe vechi.”

IX

În Farcașa îi găzduiește un fierar, moș Pricop, de la care Vitoria află că soțul ei oprise acolo, pentru potcovirea calului său, în drum spre Dorna.

X

Pe drum, la Borca, Vitoria și Gheorghită întâlnesc un botez la care au fost nevoiți să participe; ceva mai departe, pe gheața de pe apa Bistriței, îi oprește un alai de nuntași, care “au întins plosca și au ridicat pistoalele.Ori beau (...) ori îi omoară acolo pe loc”; iar ei se conformează. Ajunși la Vatra Dornei află de la un slujbaș că în noiembrie Nechișor cumpăraseră trei sute de oi; din acestea vânduse o sută de oi altor doi gospodari, împreună cu care plecaseră mai departe.

XI

Vitoria Lipan află de la un crâșmar că soțul poposise acolo împreună cu doi ciobani. Vitoria indicând semnalmentele soțului ei, mai ales căciula brumărie pe care el o purta, merge din cârciumă în cârciumă. Mama și fiul fac din nou un popas, după ce trec de satul Sabasa peste muntele Stânișoara, în satul Suha,unde crâșmarul, d-l Iorgu Vasiliu, își aduce aminte de trecerea turmei de trei sute de oi, dar însoțită fiind numai de doi stăpâni, fapt confirmat și de soția lui; pe unul dintre oieri îl chema Calistrat Bogza. Pentru femeia

oierului dispărut începe să “se facă lumină. La Sabasa, fuseseră trei. Dincoace,(...), Nechifor Lipan nu mai era.”.

XII

Soția d-lui Vasiliu îi spuse Vitoriei că pe celălalt îl cheamă Ilie Cuțui și ambi sunt locuitori ai satului Doi Meri. Victoria discută cu cei doi ciobani, ei spunând că i-au plătit lui Nechifor oile la Crucea Talienilor. Reveniți în Sabasa Vitoria și fiul ei opresc la cârciuma d-lui Toma după care îl recunoaște pe Lupu, câinele soțului, într-o gospodărie.

XIII

Gospodarul care-l ținuse pe Lupu i-a căutat stăpînul înainte de a-l lua. După ce plătește o recompensă, ea îl ia cu sine. Era deja primăvară și Vitoria împreună cu câinele, care o însoțea, asemeni fiului, își conducea stăpînii într-o prăpastie. Nechifor “era acolo, însă impuținat de dinții fiarelor”. Iar craniul uman purta urmă de baltag.

XIV

Privind resturile pământești ale tatălui, Gheorghită “plîngea ca un copil mic”, dar mama lui era fermă și se duse în sat după ajutoare. A treia zi sosește subprefectul Anastase Balmez care constată moartea violentă a lui Lipan, care îi sugerează să întrebe ciobanii ce i-au ajutat pe Bogza și Cuțui să ducă oile de la Dorna dacă știi de vânzarea de oi.

XV

În timpul timpil interogatoriului la care-i supune, în Suha, pe Bogza și Cuțui, subprefectul primște răspunsurile date Vitoriei în timpul discuției cu ei de la primărie. Femeia invită pe subprefect și pe cei doi ciobani la înmormântare. Rămășițele pământești ale lui Lipan sunt îngropate în cimitirul din Suha. “Eu, (...), am trăit pe lumea asta numai pentru omul acela al meu și-am fost mulțămîtită și înflorită cu dânsul. Iar de-acum îmi mai rămîn puține zile, cu nor.”.

XVI

Are loc praznicul de după înmormântare, la casa d-lui Toma. Vitoria îi cere lui Bogza să-i dea baltagul său lui Gheorghită pentru ca flăcăul să-l admire. Apoi spune cum a fost ucis bărbatul ei: urca muntele Stânișoara împreună cu doi tovarăși din care unul l-a lovit cu baltagul în cap pe la spate și l-a împins în vale cu cal cu tot. Calistrat Bogza se infurie, căci se simțea învinuit (“- Destul! răcni omul, destul!”), iar Gheorghită îl lovește cu baltagul în frunte și dă drumul câinelui, ce-l mușcă de gât. Simțind că va muri, ciobanul recunoaște crima sa și a lui Ilie Cuțui. Vitoria îi spune fiului că va plăti tot ce trebuie pentru a recupera turma furată, de asemenea o vor lua pe Minodora de la mănăstire; dar mama tot nu este de acord cu relația ei cu feciorul dascălului.